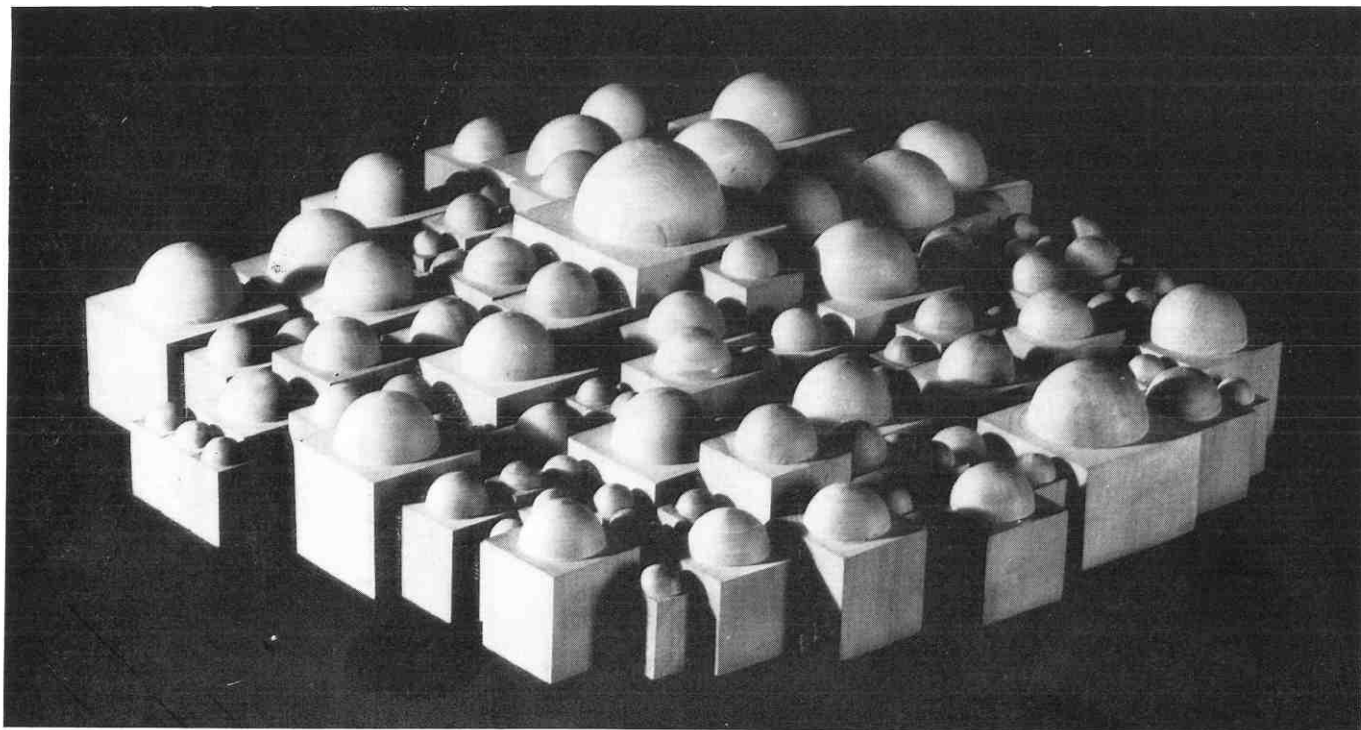

6. zagrebački salon

arhitektura na 6. zagrebačkom salonu

žarko domljan

Ovogodišnji Zagrebački salon uvjerio nas je još jednom da primjena istoga izlagačkog kriterija na slikarstvo i arhitekturu mora dati različite rezultate. Razlog je tomu što je opstojnost slike jednoznačna, dok arhitektonsko djelo ima i svoju »drugu egzistenciju«. Na izložbi će se, ravnopravno jedno uz drugo, naći slika, kip, fotografija arhitektonskog objekta, nacrt toga objekta, maketa ili tek projekt, a ipak je posve jasno da slika ili kip tu prisustvuje kao predmet bez »ostatka«, a da je arhitektonsko djelo posredovano pomoću fotografije ili nacrta i da se ono kao predmet nalazi na nekom drugom mjestu. Ne želim ovdje ponovo otvarati raspravu o načinu toga posredovanja, koje je uvijek izvan naše kontrole, pa bi se za meritornu ocjenu zapravo pretpostavljalo dobro poznavanje onoga što je posredovano, a ni raspravu o jednako tako važnom problemu različitog reda veličina (i vrijednosti), nego tek upozoriti na dvoznačni karakter zbroja koji nastaje kao rezultat jedinstvenog organizacionog napora. Očito je naime, bez obzira na suvremeni pomak prema »galerijskom slikarstvu«, da je prostor galerije autentičan prostor slike, a da

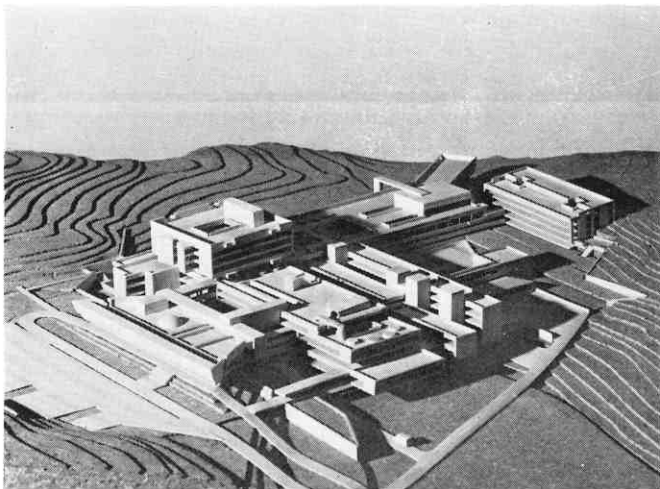
je autentičan prostor arhitekture nešto drugo: realan prostor grada ili pejzaža. Arhitektura je dakle sačuvala onu životvornu vezu i dimenziju koje se suvremeno slikarstvo odreklo. Zato čin izlaganja djela, koji je oduvijek značio njegovo smještanje u autentičan prostor, nema za slikara i arhitekta isto značenje.

Ovih nekoliko uvodnih napomena, osim što bi mogle potaknuti na razmišljanje o eventualnom drugačijem ustrojstvu arhitektonske sekcije na narednim priredbama Salona, donekle objašnjava zašto svaka izložba arhitekture, zasnovana na principu općeg poziva, nužno djeluje nepotpuno i heterogeno. Dok selekcija slikarskih i kiparskih ostvarenja na ovogodišnjem Salonu, unatoč izostanku nekih istaknutih imena, daje dovoljno reprezentativan presjek situacije, dotle je selekcija arhitektonskih ostvarenja, čak i uz prisutnost nekih »reprezentativnih« imena, ostala nereprezentativna.

Na temelju količine koja je pozivom dobivena teško je suditi o rasponu i dometima u našoj suvremenoj arhitekturi i urbanizmu. U isto se vrijeme gradi mnogo i na različitim mjestima, ali autore ne dijeli samo prostor ili estetski pogled nego i različitost funkcija koje objekti treba da zadovolje i uvjeta u kojima nastaju. Najveći naručilac, i dakako najbolji platac, još je uvijek turizam. Sudeći po intenzitetu izgradnje i izdašnosti fondova iz kojih se turistička izgradnja kreditira, bit će da su naši privredni planeri došli do čvrstog zaključka kako je i najrastrušniji turistički dinar rentabilniji od industrijskog i da je, kad već ne uspijevamo izvoziti strojeve, najpametnije uvoziti goste. U turističkoj se izgradnji ne štedi, a široke mogućnosti rada privukle su mnoge arhitekta, pa je turistička arhitektura postala živ poligon stvaralačkih ideja i oblikovne maštovitosti koju je teško ostvariti u nekoj drugoj arhitektonskoj vrsti. To ujedno određuje i karakter toga iskustva: riječ je doista o poligonu, i tek će se u susretu sa stvarnim uvjetima života izvan poligona moći provjeriti djelotvornost iskušanih ideja. Tako se turistička arhitektura, unatoč ograničenjima koja joj nameću njena specifična namjena i funkcija, nalazi trenutačno na vrhu onoga vala koji je pokrenuo hrvatsku arhitekturu iz dugogodišnje sterilne ukočenosti i zapravo provincijsko-nekritičnog prihvatanja uvoznih estetskih recepata. O visokoj razini turističkog graditeljstva govori više objekata koji su izraziti reprezentanti određenih estetskih shvaćanja, od otmjenog kozmopolitskog duha hotela Eden (I. Bartolić i M. Begović) do rafinirane »egzotike« Salajevog hotela Mediteran u Poreču, ili traženja, unutar suvremene morfologije, nekog vlastitog, regionalnog arhitektonskog idioma kao što talentirano radi A. Rožić u hotelu Berulia u Brelima.

mladen vodička
medicinski centar u dubrovniku
maketa

Izvan te široke turističke lepeze pažnju će privući tek pojedinačni projekti koje je teže povezati u neki smisleni slijed, jer su ne samo nastali iz različitih pobuda nego i svojom prostornom i sadržajnom funkcijom rješavaju posve različite probleme. Kod nekolicine, pretežno mladih autora, na primjer G. Golijanina u projektu za zgradu Grijanja ili D. Radoševića u projektu za hotel uz Velesajam, uočljiv je otklon prema tipu arhitekture koji će ostaviti dojam neke nedovršene montažne konstrukcije kao da je sastavljena od onih dječjih plastičnih elemenata od kojih se začas može sklopiti cijeli grad. Priznajući toj arhitekturi stanovitu nekonvencionalnost izvanjske slike, treba ipak reći da ona nije proizišla iz nekog radikalno novog konstruktivnog postupka, nego je zapravo nastala inverzijom jednog tehnološkog izvoda koji je uzdignut do apornog estetskog principa, pa tako ostaje potpuno neobjašnjeno čemu bi imali služiti oni izostavljeni katovi ili istaknute sobe, koje »lebde« u zraku.

Richterova grupa izložila je svoj otprije poznati Računarski centar na Trešnjevki, do kojega očito mnogo drži, iako se on prostorno nikada nije srodio s okolicom (nažalost, niti joj se nametnuo), a oblikovno predstavlja staklenu krletku malog i minucioznog, maketarskog mjerila, koja uzalud glumi brutalitet betona. Grupa Čanković—Iveta—Kranjc prikazala je svoja tri stambena nebodera u Veslačkoj ulici, koji su riješeni kao cjelina sa zajedničkim prizemnim traktom, a svojim živo razvedenim korpusima unijeli su osvježanje u nemaštovitu paralelopipedsku monotoniju zagrebačkih vertikalala. U tom je smislu prinova i projekt B. Jelineka za ugao ni neboder u Maksimirskoj ulici, iako je njegovo rastvaranje krute vertikale motivirano više plastičkim nego strukturalnim htijenjem. Vulinov vrlo dobar projekt za robnu kuću u Puli primjer je uspjele suvremene interpolacije, koja nije potvrdila često i odviše isticanu dilemu o neminovnosti žrtve i nemogućnosti da se uspješno pomire zahtjevi zadanog prostora i zahtjevi kreativne slobode arhitekta. Drugi je primjer poštivanja prostornih determinanti, u ovom slučaju topografskih, uz punu prisutnost arhitektonske i plastičke slobode, izvanredni projekt M. Vodičke za Medicinski centar u Dubrovniku. Projektirajući seriozan i eminentno javan sadržaj, a uz to na tako osjetljivu mjestu, Vodička nije bio sklon eksperimentu, ostao je štoviše u dobro poznatim okvirima kompaktnog komponiranja u kojemu je plastička izražajnost pojedinog objekta podređena iznijansiranoj plastičkom ritmu cjeline. Jednoj za naše prilike rijetkoj arhitektonskoj temi kao što je knjižnica (nažalost u Sarajevu) posvećena su dva projekta, od kojih ćemo upozoriti na onaj Andrije Mutnjakovića, zbog njegove neusiljene jednostavnosti i pomalo bizarne plastičke

strukture, što je postignuto ritmičkom repeticijom tradicionalnog motiva orijentalne kupole.

Projekt koji u ovom trenutku iz više razloga privlači pažnju jest stambena višekatnica-blok kojega su projektanti dvojica mladih arhitekata H. Kokić i M. Smoljanović. O situaciji u našoj stanogradnji dovoljno će reći podatak da je to jedini isključivo stambeni objekt od svih koji su prikazani na Salonu. To nije slučajno, jer je naša stambena arhitektura u pravilu masovna, serijska, bezlična i anonimna. Utoliko više treba cijeniti napor ove dvojice autora koji su pokušali, a u tome dobrim dijelom i uspjeli, vratiti dostojanstvo ovoj bez sumnje društveno najrelevantnijoj arhitektonskoj vrsti, projektirajući ne samo soliternu stambenu građevinu u prostoru nego građevinu s prostorom oko sebe i unutar sebe, živu i razvedenu u vertikalnom i horizontalnom smjeru — zapravo prvi naš stambeni super-blok koji je sam za sebe jedna urbana struktura. Uvodeći temu super-bloka u našu stambenu arhitekturu autori su dali doduše samo jedan od mogućih, ali zato talentirano argumentiran, odgovor na pitanje kako artikulirati suvremena stambena naselja, a da se sačuva prostor kao bitan element urbanog doživljaja.

Na kraju treba upozoriti i na primjer uspješne suradnje kipara i arhitekta na spomeniku Podhumskim žrtvama na Grobničkom polju — Šime Vulas i Duška Rakića. Djelo je to bez sumnje iznimno u svojoj vrsti po čistoći plastičke ideje, sadržajnom naboju i metaforičkoj gustoći sapetoj unutar čvrste opne spomeničkog volumena. Sve što se može reći o stradanju nevinih žrtava, o sudbinskom zlu i ljudskom prkosu, o svjetlosti duha i nepobjedivom optimizmu života, sažeto je u gardoj Vulasovoj vertikali. Rakić je znao diskretno slijediti Vulasovu misao okruživši spomenik tišinom i nekim kontemplativnim mirom, koji prekidaaju jedino dramatski akcenti zlokobnih betonskih raka, možda tek neznatno predimenzioniranih. Na jednoj komemorativnoj, tragičnoj temi plodno su se susrela dva umjetnika dopunjujući jedan drugoga, a tom susretu zahvaljujemo izuzetan spomenik, koji nije samo znak u prostoru nego i neizbrisivi »znak u vremenu«.

